

Lieke Marsman: dichter des vaderlands

Prachtige poëzie schrijft ze, Lieke Marsman, vijftien jaar lang nu. Ze begon jong, op haar vijftiende en begon op te vallen op haar achttiende, toen ze voorlas op 'Doe Maar Dicht Maar'. Ze stuurde gedichten naar *Tirade* waarna een eerste bundel volgde bij Van Oorschot onder de titel *Wat ik mezelf graag voorhoud* (2010) die haar drie debuutprijzen opleverde. Marsman had meteen een eigen toon. Die was op een bepaalde manier gewoon, juist daardoor aansprekend. Een jonge vrouw zoekt naar manieren om gevoelens en gedachten uit te drukken die pas authentiek en precies kunnen worden dankzij de omweg van de poëzie. Ze weet de modieuze ironie op afstand te houden en creëert daardoor ruimte voor een haast archaisch geloof in de poëzie:

Ik zal zo hard zingen
dat het mos ontdooit.

Ik zal zo hard zingen
dat de berg smelt.

Ik zal zo hard zingen
dat er weer paarden kunnen verdrinken
in het moeras aan mijn voeten.'

Poëzie heeft niets minder dan een werkelijkheidsscheppende kracht bij Marsman. Zo ook in het slot van het gedicht 'Soms moet dat':

als men vraagt waarom schrijf je
in hemelsnaam nog gedichten antwoord dan
omdat mensen niet onder mijn tong
blijven liggen omdat je gedichten stil
kunt laten staan als een luisterend oor
tegen je schokkende borstkas omdat poëzie
aan je ribben is gaan rusten en
een verband heeft aangelegd
met jouw verhaal.

Dit gaat over schrijven als noodzaak, over poëzie als een lijfelijke kracht. Maar ondanks deze klassieke poëtica schuwt Marsman alle plechtigheid. Ze wilde haar teksten ook weer niet ‘slammen’ als veel andere aankomende dichters van haar generatie deden, maar gewoon voorlezen en dat deed ze zo direct en zonder enig effectbejag dat het aankwam en nog steeds aankomt. Het is bij Marsman alsof er niets tussen tekst en lezer zit. Haar teksten zijn nooit gezocht, haar taalconstructies zijn zeer doorzichtig, maar toch zit er door de uitvergroting van het kleine vaak iets surreëls in. Er sprake van een constante verbazing, gepaard aan droefheid. Je hebt bij goede poëzie vaak het gevoel dat de dichter het medium opnieuw uitvindt en dat is ook bij Marsman het geval. Het is ongekend naturel en meteen helemaal raak. Dat bleef zo in haar tweede bundel, *De eerste letter* (2014).

Marsman bewoog zich aanvankelijk vooral op het terrein van het persoonlijke leven, de dagelijkse verwondering en het schrijven zelf. Ze ging in de leer bij moderne Amerikaanse dichters. In haar vertalingen herken je de verwantschap. Dit is bijvoorbeeld een strofe van Liz Rosenberg, door Marsman vertaald:

Ik ben zo depressief dat al mijn kleren passen, ik zie er
in alles goed uit.

Vooraf in zwart.

Misschien dat mijn moeder me ziet terwijl ik nog dun ben,
maar niet te bleek. Je ziet er goed uit, zal ze zeggen,
en ik zal zeggen Mam, ik voel me goed.

En hier is Robert Creeley, die ze eveneens vertaalde:

Ik droomde vannacht
dat de angst voorbij was, dat
het stof verscheen, en toen water
en mannen en vrouwen, niet langer
alleen, en alles viel stil
in het licht van de maan.

Angst is ook bij Marsman een frequent thema. In haar bundel *De volgende scan duurt 5 minuten* (2018) gaat het over pijn en de

beproevingen van een ernstige ziekte. In een recent lang gedicht ‘In mijn mand’ doet Marsman een reeks pogingen door te dringen tot de dood, met taferelen die zich afspelen in een doodskist, waarin de ‘ik’ wordt omringd door pluchen knuffels, en in de hemel, waarin zij kaart speelt met Sartre, Kierkegaard en Marx. Engelen commanderen er de filosoof Kant in zijn mand te gaan liggen: zij behandelen de mensen daar zoals mensen hun honden. Maar behalve een toenadering tot de dood is dit even droeve als geestige vers ook een ode aan het leven, aan de herinnering, aan het lichaam en de liefde. Het is moedig en van grote intensiteit.

[...]

Dying is an art, schreef Sylvia Plath
Doodgaan is weer kind zijn, denk ik
Volledig overgeleverd
aan de elementen, zonder
dat je iets te zeggen hebt
over de plekken waar het leven
(een kinderwagen als het ware)
Je naartoe rijdt

[...]

Is het mijn sterfdag?
De lucht is stil, als lucht
op een kalender
Is het mijn sterfdag?
Vergeet de klokken die luiden
De lucht is stil, als licht
Is het mijn sterfdag?
Vergeet engelen en psalmen
Ik wil de vanille van een oud boek
Ik wil een koud flesje bier
en ik wil jou, nog één keer
Vergeet vogels die zingen
Ik wil mijn hond horen drinken

Aan dit gedicht (gepubliceerd in De Gids nr 6 2019) ontleent de eerstvolgende bundel van Marsman zijn titel: ‘In mijn mand’. Die bundel gaat verschijnen in januari 2021.

Politiek engagement

Tegelijk met het ziekthema kwam er de laatste jaren steeds meer politiek engagement in Marsmans oeuvre. Daarvan getuigt bijvoorbeeld het lange epische gedicht ‘Alternatieve vragen en antwoorden,’ waarin ze zich keert tegen het neoliberalisme, de uitbuiting van migranten, de leugens van politici. Ze leest dat prachtig voor, je kunt die performance horen en zien op haar eigen website. Voluit politiek is ook *Het tegenovergestelde van een mens* (2017), een meerstemmige roman over de klimaatcrisis– waarin het fictieverhaal wordt doorsneden met poëzie en essays. Bij haar is de grens tussen gedichten, essays en fictie een vloeiende.

Marsman wil haar medium redden uit de taalvervuilende chaos van politiek en wereldrampen. Zij wil woorden die in de monden van politici leeg zijn geworden weer doorlichten en scherpen. In een interview met Janita Monna in *Trouw* vertelde ze hoe ze zich mengt in klimaatdebatten en ook in misstanden in de zorg, waar mensen met ongeneeslijke hersenkanker tot op het laatst toe worden opgejaagd door controleurs van de sociale dienst. Het lucht haar soms op voor anderen op te komen- het leidt haar af van haar eigen ziekte. Dat doet niets af aan haar betrokkenheid.

Ik wil geen verhaal houden van ‘die ziekte levert ook goeie dingen op’, toch is er ergens een soort oerkracht aangewakkerd. Die oerkracht voelt ongeveer als wanneer ik een gedicht aan het schrijven ben en alles op zijn plaats valt. Dat je ineens heel helder ziet: dit woord moet daar, en deze drie zinnen moeten er helemaal uit en die zin moet hier. In de kunst noemen ze dat inspiratie, in de politiek eerder gedrevenheid. Het is een fijn gevoel. Dat je heel scherp ziet waar ergens een probleem is en wat daaraan gedaan kan worden.”

Marsmans politiek en feministisch geladen teksten en optredens en sorteren ook effect bij een groter publiek. Mede daarom zal zij een uitstekende dichter des vaderlands zijn.

Wij kijken uit naar Marsmans activiteiten in deze eervolle rol. Marsman paart tederheid aan transparantie, eruditie aan humor, eenvoud aan diepgang. Elke tekst die wij van haar lezen heeft ons geraakt. Wij zijn ervan overtuigd dat Lieke Marsman, zo jong als ze is, een bijzondere en wijze dichter des vaderlands zal zijn.

Maaïke Meijer

Namens het voltallige Comité Dichter des Vaderlands:
Simone Atangana Bekono, Inez Boogaarts, Menno Hartman,
Daphne de Heer, Antoine de Kom, Maaïke Meijer, Benno
Tempel, Thomas de Veen en Linda Veldman